

فهرست مطالب

۲.....	پرواربندی گوسفند
۲.....	مقدمه
۳.....	تعریف پرواربندی
۳.....	مزایای پرواربندی
۳.....	انواع دام‌هایی که پروار می‌شوند
۴.....	شرایط موفقیت در پرواربندی رعایت مواردی است که در زیر آورده شده‌است:
۴.....	انواع روش‌های پرواربندی گوسفند
۴.....	۱- پروار بره‌های شیری
۴.....	۲- پرواربندی بره‌های معمولی به روش مرتع (پرواربندی مرتعی)
۵.....	پروار گوسفندان جوان
۵.....	پرواربندی گوسفندان پیر
۵.....	مقدمات پرواربندی
۶.....	نکات قابل توجه در زمان حمل و نقل
۶.....	جایگاه مناسب جهت پرواربندی
۸.....	نکات قابل توجه در زمان پرواربندی
۹.....	اقدامات لازم در طول مدت پروار بندی
۹.....	۱- اقدامات بهداشتی قبل از شروع پرواربندی
۱۱.....	۲- پشم‌چینی دام‌های پرواری
۱۲.....	۳- عارضه لنگشی در دام‌های پرواری
۱۵.....	انواع گوساله‌های پرواربندی شده در ایران شامل
۱۶.....	۱- پرواربندی گوساله‌های شیرخوار
۱۷.....	۲- پرواربندی گوساله‌های نر جوان در جایگاه
۱۷.....	۳- پرواربندی گاو در مرتع و جایگاه
۱۷.....	پدیده رشد جبرانی

پرواربندی گوسفند

مقدمه

در جامعه امروز نیاز به گوشت قرمز با توجه به نیاز انسان و شهرنشینی و همچنین رشد جمعیت جهان یک مسئله انکارناپذیر است. با توجه به این که کشور ما از نظر تولید این محصول در سطح ضعیف می باشد، می توان با استفاده از علم و به کار بستن آن با عمل تولید را به سطح خودکفایی و صادرات رساند.

پرواربندی یکی از روش های مهم در بالابردن تولیدات گوشت قرمز بدون افزایش تعداد دام می باشد. در کشور سالیانه حدود ۳۰ درصد از جمعیت دامی گوسفند شامل بره های نر، گوسفند های نازا و پیر کشتار می گردند و قسمت اعظم تولیدات پروتئینی کشور را تامین می کنند. این در حالی است که اگر عملیات پرواربندی به روش صحیح صورت پذیرد، از وارد کردن گوشت قرمز به کشور بی نیاز خواهیم شد.

پرواربندی زمانی اهمیت پیدا می کند که بحران میزان گوشت مطرح می شود. پرواربندی روش عملی برای بالا بردن میزان تولید گوشت کشور می باشد.

زمان نامناسب کشتار یکی از دلایل مهم کاهش میزان گوشت کشور می باشد (کشتار باید زمانی صورت گیرد که بره ها به حداکثر رشد و ظرفیت تولید رسیده باشند) که کشتار بره های کم سن و سال و کم وزن باعث کاهش ظرفیت تولید گوشت می شوند. تقاضای مصرف کنندگان همچنان در حال افزایش است ولی هنوز کار چندانی برای تولید گوشت و این تقاضاها نشده است.

از جمله دلایل عدم توازن بین تقاضای گوشت و تولید گوشت:

- ۱) بی اطلاعی و بی توجهی مسئولان و دست اندرکاران و به هدر دادن سرمایه ملی از سوی آنان.
- ۲) عدم حمایت از دامداران و ضعف بنیه مالی آنان
- ۳) بی توجهی شدید نسبت به این شاخه از تولید در مقایسه با شاخه های دیگر تولید.
- ۴) ضعف مراتع.
- ۵) عدم حمایت از عشایر و ضعف بنیه مالی آن ها و کاهش ذخایر پولی آن ها در اواخر بهار (ضعف مراتع باعث فروش بیشتر از حد بره ها در ابتدای تابستان شده است)

۶) عدم توجه به اصلاح نژاد و خالص‌سازی نژادهای گوشتی - البته اگر بتوان به آن‌ها گفت نژاد به خاطر ناخالصی‌های فراوان و تلاقی‌های بی‌رویه با نژادهای دیگر - اما به هر حال دارای ظرفیت ژنتیکی بالایی باشند و تولید گوشت بالایی دارند مثل افشار، شال، قزل، مهربان، مغانی و سنجابی.

۷) سود جویی دلان و قصابان و کشتار بره‌های کم سن و سال از سوی آن‌ها برای سود بیشتر.

این دلایل در نهایت باعث خسارت فراوان در امر تولید شده و جبران آن به سادگی امکان‌پذیر نمی‌باشد

تعریف پرواربندی

عبارت است از تغذیه متعادل دام برای تامین سرعت رشد کافی در مدت زمان مشخص از طرفی، و رسیدن به وزن معین از طرف دیگر؛ که در اصطلاح همان تولید گوشت برای رفع نیازها می‌باشد.

مزایای پرواربندی

۱) مزایای اقتصادی و اجتماعی نظیر ایجاد فرصت شغلی، کسب درآمد و تامین گوشت برای مصارف خانگی.

۲) استفاده از حداکثر ظرفیت تولید گوشت دام (افزایش تولید در واحد سطح)

۳) افزایش مرغوبیت گوشت

۴) برگشت سریع سرمایه

۵) کمک به حفظ مراتع

انواع دام‌هایی که پروار می‌شوند

✓ گاو که خود بر سه نوع نژادهای گوشتی، نژادهای گوشتی-شیری (آمیخته) و نژادهای شیری می‌باشد.

✓ گوسفند

✓ بز

✓ خوک

✓ شتر

✓ گاو میش

نکته مهم: معمولاً دام‌های جوان و نر مورد پرورار قرار می‌گیرند و این به دلیل:

- ۱) ضریب تبدیل غذایی پایین
- ۲) سرعت رشد بالا
- ۳) افزایش وزن به صورت ذخیره پروتئین (عضله و ماهیچه)
- ۴) بازارپسندی بالای گوشت
- ۵) ارزش ریالی بیشتر

شرایط موفقیت در پرورابندی رعایت مواردی است که در زیر آورده شده‌است:

- ۱) امنیت
- ۲) جایگاه و فضای مورد نیاز برای دام
- ۳) خرید خوراک در زمان مناسب
- ۴) خرید دام در مناسب‌ترین اوقات سال
- ۵) محل مناسب خرید دام
- ۶) طول مدت پرورابندی و تعداد دوره‌های پروراری در یک سال
- ۷) روش فروش دام‌های پروراری
- ۸) انتخاب نژاد مناسب

انواع روش‌های پرورابندی گوسفند

۱- پرورار بره‌های شیری

الف - روش معمولی: در این روش بره‌ها مستقیماً از شیر مادر تغذیه می‌کنند و علاوه بر آن مقداری کنسانتره به صورت آزادانه در اختیار آن‌ها قرار می‌گیرد. رشد و نمو این بره‌ها بستگی زیادی به میزان شیر مادر و ترکیب آن دارد. همچنین این بره‌ها در ۳ تا ۴ ماهگی از مادر جدا می‌شوند و در ۵ ماهگی که به وزن ۴۵ تا ۵۰ کیلوگرم رسیدند به کشتار می‌رسند.

ب - روش زود از شیر گرفتن (پرورابندی کنسانتره‌ای): در این روش بره‌ها در سن ۲ تا ۳ هفتگی از مادر جدا می‌شوند و آن‌ها را به مصرف کنسانتره با پروتئین ۱۸ درصد عادت می‌دهند.

ج - بره‌های شیر پرورار: این روش در اروپا مرسوم است و در این روش بره‌ها فقط با شیر مادر تغذیه می‌شوند و در ۳ ماهگی وقتی که وزن آن‌ها به ۲۰ کیلوگرم رسید کشتار می‌شوند.

۲- پرواربندی بره‌های معمولی به روش مرتع (پرواربندی مرتعی)

در این روش بره‌ها در ۴ ماهگی تا ۵ ماهگی خریداری شده و در مراتع مرغوب طبیعی و مصنوعی چرا می‌شوند و علاوه بر آن در وعده شبانه مقداری کنسانتره در اختیار بره‌ها قرار می‌دهند و وزن این نوع بره‌ها در ۷ تا ۸ ماهگی در نژادهای سنگین به ۴۵ تا ۵۰ کیلوگرم می‌رسد. این نوع پرواربندی بیشتر برای بره‌هایی که در اواسط پاییز و اوایل زمستان متولد شده‌اند استفاده می‌شود و تا اواخر تابستان به کشتار می‌رسند.

پروار گوسفندان جوان

در این نوع پرواربندی بره‌هایی که در تابستان خریداری و در مرتع نگهداری کرده‌اند در سنین حدود ۷ ماهگی در آغل‌های باز و یا بسته به پروار می‌بندند. و در سن ۱۰ تا ۱۱ ماهگی با وزن ۵۵ تا ۶۰ کیلوگرم به کشتار می‌رسند. در این روش قسمت عمده غذا به صورت چربی ذخیره می‌شود و بهتر است در این روش از علوفه ارزان قیمت استفاده شود.

پرواربندی گوسفندان پیر

گله‌داران میش‌های پیر، قصر، قوچ‌های پیر و شیشک‌هایی که از نظر گله‌داستی نگهداری آن‌ها مقرون به صرفه نمی‌باشد را به‌عنوان گوسفندان مازاد از گله جدا می‌شوند و در صورت توان تامین علوفه آن‌ها را برای مدتی نگهداری کرده و پروار می‌کنند. این نوع گوسفندان رشد بدنی لازم را کرده‌اند و از نظر تولید گوشت و ضریب تبدیل بسیار ضعیف می‌باشند و بیشتر مواد غذایی به صورت چربی در بدن ذخیره می‌شود.

بهتر است برای پرواربندی این نوع گوسفندان از علوفه ارزان قیمت استفاده کرد (مثل پس چر غلات و...)

مقدمات پرواربندی

خرید بره‌ها: در کشور ایران زمان زایش گوسفندان در اواخر زمستان تا اوایل بهار می‌باشد. موقعی که علوفه سبز مراتع در دسترس دام قرار می‌گیرد و دام بتواند به اندازه کافی از مراتع استفاده کند.

معمولا شیرخوارگی بره‌ها از اواسط اردیبهشت تا پایان خرداد تمام می‌شود و دامدارانی که بنا به هر دلیلی قادر به نگهداری بره‌های خود نیستند اقدام به فروش بره‌ها می‌کنند که بهترین زمان خرید بره‌ها اوایل تیرماه تا اواسط تابستان می‌باشد (قیمت) خرید این بره‌ها در میدان دام و یا اماکن دیگر صورت می‌گیرد.

جثه این بره‌ها کوچک‌تر بوده و وزنی حدود ۱۵ تا ۲۰ کیلوگرم دارند و قیمت این بره‌ها نسبت به قیمت پروار آن‌ها پایین‌تر است

نکته مهم: فصل پرواربندی در اوایل پاییز می‌باشد

نکات قابل توجه در زمان حمل و نقل

- ۱) با وسیله نقلیه مناسب، با توجه به مسافت و تعداد دام باید از قطار یا کامیون و یا وانت استفاده کرد که مسافت‌های بیشتر از ۷۵۰ کیلومتر را بهتر است از قطار و یا کامیون‌های مخصوص حمل و نقل استفاده کرد.
- ۲) در صورت انتقال گوسفندها از استانی به استان دیگر چنانچه موضوع بیماری‌های عفونی مطرح باشد باید جواز حمل و نقل را از دام‌پزشکی دریافت کرد.
- ۳) از حمل دام در هوای خیلی سرد و یا خیلی گرم خودداری شود چرا که باعث با لارفتن تلفات می‌شود.
- ۴) حدود ۱۲ ساعت قبل از حرکت میزان کمتری آب و غذا در اختیار دام قرار دهیم و ۲ تا ۳ ساعت قبل حرکت از دادن آب و علوفه سبز حتی المقدور جلوگیری شود.
- ۵) بستر مناسب برای کف کامیون انتخاب شود که می‌توان از ماسه و یا ماسه با کاه و یا پوشال استفاده کرد و ضخامت آن باید حدود ۳ تا ۴ سانتی‌متر باشد.
- ۶) پوشش مناسب کامیون برای جلوگیری از کوران در زمستان و تابش شدید آفتاب در تابستان.

جایگاه مناسب جهت پرواربندی

هر چند گوسفند از نظر جا کم توقع است و به تاسیسات گرانی نیاز ندارد و در صورت داشتن تغذیه مناسب در برابر ناملایمات جوی مقاوم و بردبار است، ولی باید در احداث ساختمان نگهداری گوسفندان پرواری نکات فنی و بهداشتی را رعایت نمود. به طور کلی باید شرایط زمین، درجه حرارت، رطوبت و وضعیت آب منطقه بررسی شود، چرا که گوسفندان از کوران باد و رطوبت زیاد رنج می‌برند.

در احداث جایگاه دام موارد ذیل نیز باید رعایت گردد:

- ۱) زمینی که برای احداث جایگاه دام انتخاب می‌شود، از زمین‌های اطراف بلندتر یا حداقل هم سطح باشد تا از ورود آب‌های جاری به محل دام‌ها جلوگیری گردد.
- ۲) جایگاه در مسیر وزش بادهای فصلی قرار نداشته باشد و در غیر این صورت از بادشکن استفاده نمود.

۳) جایگاه باید طوری ساخته شود که نور خورشید به مقدار زیاد در آن بتابد، چون نور خورشید با داشتن اشعه ماورای بنفش موجب ضدعفونی شدن جایگاه و همچنین ایجاد ویتامین دی می‌گردد.

دیوار، سقف و کف جایگاه باید از مصالحی مانند سنگ و آجر و سیمان ساخته شود تا امکان زندگی حشرات، میکروب‌ها و قارچ‌ها کمتر شود و ضدعفونی جایگاه هم به راحتی صورت گیرد. کف جایگاه باید محکم و بادوام و غیرقابل نفوذ باشد، همچنین لغزنده نباشد و از شیب ملایم در حدود یک درصد برخوردار باشد تا آب و ادرار زیر پاهای دام‌ها جمع نشود زیرا گوسفند در برابر رطوبت حساس است.

مقدار رطوبت حداکثر ۵۰ تا ۷۵ درصد و فضای لازم برای هر بره پرواری به طور متوسط یک مترمربع است زیرا فضای بیشتر از این حد به بره‌ها فرصت حرکت بیشتری می‌دهد که در نتیجه میزان اتلاف انرژی افزایش می‌یابد. مصالحی که برای سقف مورد استفاده قرار می‌گیرند معمولاً در جایگاه بسته، تیرآهن و آجر و در جایگاه نیمه‌باز ایرانیت و ورقه‌های فلزی می‌باشند. باید سعی نمود از ایجاد سقف‌های هادی حرارت مانند حلبی و آهن سفید خودداری کرد چرا که این‌گونه سقف‌ها گرما و سرما را به شدت منتقل می‌کنند، اگر از ایرانیت برای سقف استفاده شود برای جلوگیری از ورود گرما به داخل جایگاه، لازمست سقف با یک لایه کاه‌گل پوشانیده شود.

- ارتفاع جایگاه باید بین ۲/۸ الی ۳ متر باشد.
- در جلوی آغل باید بهار بند یا حیاط آغل وجود داشته باشد و مساحت آن دو برابر فضای مسقف در نظر گرفته شود.
- درب آغل باید نسبتاً وسیع و تقریباً به عرض ۲/۳ متر باشد. تا عبور گوسفندان به راحتی صورت پذیرد.
- خوراک خوری دام ممکن است به شکل ثابت یا متحرک و یا به صورت یک‌طرفه یا دوطرفه باشد که در نوع ثابت باید به وسیله مصالح ساختمانی در داخل جایگاه و کنار دیواره‌های اصلی یا میانی آغل ساخته شود.
- کف آخورها باید به صورت گرده ماهی ساخته شود تا مواد غذایی در کناره‌های آخور نماند، فاسد و کپک‌زده نشود و موجبات مسمومیت دام‌ها فراهم نگردد.
- مکان غذاخوری گوسفند به دو شکل مدرن و سنتی ساخته می‌شود. در شکل مدرن باید محل غذا خوری بر دو نوع و شامل علف خور (معلف) و آخور باشد و علف، کاه، یونجه و خوراکی‌های پر حجم را در معلف و کنجاله و آردجو و سایر مواد کنسانتره یا غذاهای فشرده شده (پلت شده) در آخور قرار داده شوند.

- ارتفاع دیوار جلو آخورها باید از سطح زمین ۳۰ تا ۴۰ سانتی متر و ارتفاع دیوار عقب ۱ تا ۱/۵ متر باشد تا حیوان هنگام تغذیه، مواد خوراکی را با پوزه به بیرون آخور نریزد.
- پهنای لبه آبخورهای یک طرفه نباید از ۲۰ سانتی متر تجاوز کند، چرا که گوسفندان به راحتی نمی توانند عمل تغذیه را انجام دهند.
- آخورها را باید در پایین و علف خورها را به صورت نرده ای در بالای آخورها احداث کرد.
- در بعضی از واحدهای پرواربندی انواع آخورها و علف خورها را متحرک می سازند تا هر وقت بخوانند گوسفندان را در فضای باز و بهار بند علوفه بدهند.
- باید بالای آبخورها یک میله سرتاسری نصب گردد تا گوسفندان وارد آخور نشوند و با ادرار خود مواد خوراکی را آلوده نسازند.
- آخورهای متحرک را می توان با چوب یا فلز و حتی با لاستیک ماشین درست کرد.
- ابعاد لازم برای هر راس گوسفند ۳۰×۳۰ سانتی متر یا ۴۰×۴۰ سانتی متر است.
- برای گوسفندان باید حتماً آبخور احداث نمود. چرا که لازم است در طول ۲۴ ساعت (شبانروز) آب در اختیار گوسفندان باشد. در دسترس بودن همیشگی آب برای دامها موجب هضم و جذب بهتر مواد غذایی در دستگاه گوارش می شود و گوسفندان کمتر به سوء هاضمه مبتلا شده، سلامت آن ها به خطر نمی افتد. معمولاً برای هر ۱۵ راس گوسفند باید ۴۵ سانتی متر آبخور در نظر گرفت.

نکات قابل توجه در زمان پرواربندی

- هزینه خرید بره ها حدود ۵۰ تا ۶۰ درصد کل هزینه ها را شامل می شود.
- بره های خریداری شده در اوایل تابستان باید تا اوایل پاییز در چراگاه ها نگهداری شود (به لحاظ رشد جسمانی و موجود بودن علوفه) اما بره هایی که در فصل پاییز خریداری می شود بلافاصله به پروار بسته می شود.
- بهترین شکل پرواربندی زمانی است که بره ها ابتدا ۲۰ تا ۳۵ کیلوگرم وزن داشته باشند و در زمان فروش ۴۲ تا ۵۵ کیلوگرم وزن داشته باشند.
- بره هایی که به رشد کافی رسیده اند بهتر است با کاه و دانه های غلات چاق شوند.
- در زمان پروار دانه های غلات بلغور و یا له شوند (بخصوص برای میش های پیر و لاغر).
- آزمایش های تجربی نشان داده است که حد اکثر دوره پرواربندی ۳ ماه تا ۱۰۰ روز می باشد.

اقدامات لازم در طول مدت پروار بندی

پس از تهیه مقدمات عملیات پرواربندی که در بخش‌های قبل توضیح داده شد. اقدامات مهم زیر باید مورد توجه قرار گیرد:

۱- اقدامات بهداشتی قبل از شروع پرواربندی

✓ ضدعفونی جایگاه:

نظافت جایگاه پرواربندی یک اقدام بهداشتی مهم است. برای این منظور حدود یک هفته قبل از انتقال دام‌ها به جایگاه باید آن‌را از نظر وضعیت آخور، آبشخور، فضای مورد نیاز، سایبان (به‌ویژه در فصل تابستان) و غیره بررسی نمود و نواقص موجود را برطرف نمود. باید آغل را به خوبی تمیز کرده و شستشو نمود و سپس با یکی از سموم ضدعفونی کننده به سم پاشی جایگاه اقدام نمود. سم پاشی ممکن است توسط سم پاشی موتوری و یا دستی انجام شود. مک تومیل، تری کلرفون (نگوون)، سموم فسفره مثل پاراتیون و مالاتیون، دیازینون و سموم کلره نظیر توکسافن و ... از جمله سمومی هستند که از آن‌ها برای ضدعفونی و گندزدایی جایگاه‌های دامپروری استفاده می‌شود. قبل از استفاده از این سموم، آن‌ها را به نسبت‌های معینی که توسط کارخانه‌های تولیدکننده معین شده‌است در آب حل کرده و سپس به سم پاشی جایگاه‌ها مبادرت می‌ورزند.

علاوه بر سمپاشی جایگاه و محوطه دامپروری روش‌های دیگری نظیر شعله دادن و غیره نیز برای ضدعفونی و نظافت جایگاه وجود دارند. در روش شعله دادن، کف جایگاه و دیوارها تا ارتفاع معمولاً یک متری به وسیله شعله افکن سوزانده می‌شوند. همچنین درزها و شکاف‌های دیوارها نیز در روش شعله دادن ضدعفونی می‌شوند. نکته مورد توجه در روش گندزدایی جایگاه این است که هرگز نباید با ریختن نفت و یا گازوئیل بر سطح بهار بند و یا سالن‌های نگهداری و آتش‌زدن آن‌ها اقدام به ضدعفونی نمود زیرا علاوه بر وجود خطر آتش‌سوزی فاقد کیفیت مطلوب است.

از دیگر روش‌های ضدعفونی کردن دود دادن است که یک روش سنتی و قدیمی محسوب می‌شود. در اکثر روستاهای کشور جایگاه بهداشتی دام وجود ندارد و محل نگهداری دام به صورت حفر گودال‌هایی در زیرزمین می‌باشد. این گودال‌ها زاغه نام دارند و فاقد تهویه و یا نور طبیعی می‌باشند لذا بدترین نوع جایگاه برای نگهداری دام می‌باشند. برای ضدعفونی کردن این نوع جایگاه که درز و شکاف‌های زیادی دارند، دود دادن روش مناسبی می‌باشد. برای این منظور به ازای هر ۱۰ مترمربع مساحت کف حدود ۲۰ کیلوگرم کود خشک در چند نقطه از کف به فاصله مساوی ریخته سپس آتش می‌زنند. کودها به تدریج سوخته و دود غلیظی تولید می‌نمایند که سبب خفه

شدن عوامل بیماری‌زا می‌گردد. استفاده از گازوئیل یا روغن سوخته به دلیل هزینه زیاد توصیه نمی‌شود. تنها راه خروجی زاغه درب آن می‌باشد که باید آن را مسدود نمود. عمل دود دادن باید قبل از ورود دام‌ها به زاغه یعنی اواسط پائیزه و حداقل در دو نوبت انجام شود. بهتر است در هنگام دود دادن تا ۲۴ ساعت از باز نمودن درب زاغه خودداری کرد.

✓ جلوگیری از تلفات دام‌ها:

کمال مطلوب آن است که بره‌های پروری به واکسیناسیون، حمام ضد کنه، داروهای ضد انگل و غیره نیاز نداشته باشند تا بدون ایجاد تنش در اثر اقدامات بهداشتی پرورش یافته و رشد نمایند. متأسفانه آلودگی دام‌های کشور به انواع امراض میکروبی و انگلی سبب می‌شود که در برخی موارد در اثر تلفات انفرادی و یا گروهی و همچنین کاهش رشد دام‌ها، دامدار محتمل زیان‌های فراوان شود. برای این منظور انجام اقدامات زیر لازم و ضروری است.

✓ واکسیناسیون:

علی‌رغم این که ایمن نمودن دام‌های پروری علیه اکثر بیماری‌ها امری پسندیده بوده و از نظر اقتصادی نیز هزینه زیادی ندارد ولی انجام آن‌ها لازم و ضروری نمی‌باشد، زیرا اکثر بیماری‌ها با اقدامات شبکه دامپزشکی کشور ریشه‌کن شده و یا آلودگی، آنها کمتر می‌باشد. علاوه بر این در مدت محدود پروراندی باید سعی نمود تا حد ممکن از ایجاد تنش در دام‌ها جلوگیری شود. با این حال برای جلوگیری از تلف شدن احتمالی دام‌ها استفاده از ۳ واکسن زهره درد (آنتروتوکسمی)، قانقاریاری عفونی کبد و تب‌بر فکر در فعالیت پروراندی لازم و ضروری می‌باشد.

چون تزریق همزمان سه واکسن مذکور غیر معمول است، واکسن‌های فوق باید براساس اولویت مصرف شوند.

برای این منظور عمل واکسیناسیون به ترتیب زیر می‌باشد:

واکسن آنتروتوکسمی باید در هفته اول پروراندی تزریق شود. البته واکسیناسیون بره‌هایی که از چراگاه یا علوفه تر نظیر شبدر و یونجه تغذیه نموده‌اند؛ می‌بایست بلافاصله با جیره خشک تغذیه شوند و اولین تغذیه آنها با جیره خشک انجام شود.

تزریق واکسن‌های تب‌بر فکر و قانقاریا به ترتیب در هفته‌های دوم و سوم توصیه می‌شود.

✓ مبارزه با انگل‌های داخلی

اغلب دام‌های کشور آلوده به انگل‌های داخلی یا خارجی می‌باشند. برای شناخت نوع انگل و تجویز داروی ضدانگل مخصوص آن باید نمونه‌هایی از مدفوع یا ترشحات حیوان آزمایش شود. انواع مختلف انگل‌های دام و داروهای ضد انگل مؤثر بر آن‌ها در بخش‌های بعد توضیح داده می‌شود. اما در پرواربندی برای مبارزه با آلودگی‌های انگلی اقدامات زیر توصیه می‌شود:

در ابتدای پرواربندی یک داروی ضد انگل وسیع الطیف (نظیر آلبندازول) و در اواسط پرواربندی نیز برای جلوگیری از ایجاد مقاومت در انگل‌ها از یک داروی ضدانگل دیگر استفاده شود. برای مبارزه با انگل‌های تنفسی باید به دو نکته زیر توجه نمود:

✓ اگر از بینی دام‌ها ترشحات آبکی خارج می‌شود داروی مؤثر برای معالجه آن بلوس‌های فازینکس و یا کلوزانتل می‌باشد.

✓ اگر دام‌ها سرفه می‌کنند می‌تواند ناشی از دو عامل باشد. سرفه دام‌های چاق و سرزنده ناشی از وجود انگل در شش آن‌ها می‌باشد، داروی مؤثر برای معالجه آن آلبندازول است که به صورت بلوس و شربت وجود دارد. برای درمان این سرفه از شربت آلبندازول استفاده می‌شود. در صورت ادامه سرفه باید میزان دز را افزایش داد. اگر دام‌های ضعیف و لاغر سرفه می‌کنند، ناشی از عفونت‌های ششی (ذات الریه) است. در این حالت باید از آنتی بیوتیک استفاده کرد. آنتی بیوتیک مناسب عبارت است از "لینکومایسین + اسپیکیتنومایسین" که به میزان سه سانتی متر مکعب در سه روز متوالی تزریق می‌شود.

✓ علاوه بر آلودگی به انواع انگل‌های داخلی، دام‌ها ممکن است به انگل‌های پوستی (نظیر کنه، جرب، مایت و شپش) نیز مبتلا باشند. برای مبارزه با انگل‌های خارجی باید از حمام ضد کنه استفاده نمود. البته اگر پرواربندی در ابتدای فصل زمستان انجام شود باید از حمام دادن دام‌ها به علت سرمای هوا، خودداری کرد. در این هنگام فقط می‌توان دام‌های دارای آلودگی شدید را درمان نمود. برای آگاهی بیشتر جهت مبارزه با انگل‌های خارجی در بخش‌های بعد توضیح داده می‌شود.

۲- پشم‌چینی دام‌های پرواری

در دام‌های داشتی، پشم هر سال یک نوبت و در فصل بهار چیده می‌شود. ولی در دام‌های پرواری تابع زمان خاصی نیست. عدم توجه به زمان مناسب پشم‌چینی و یا عدم پشم‌چینی باعث می‌شود که افزایش وزن مناسب حاصل نشود. زیرا سوخت و ساز

پایه در دام‌های نر زیاد است و به دلیل استفاده از مواد مغذی و پرانرژی گرمای زیاد در بدن تولید می‌شود. از طرف دیگر پوشش پشم به این عمل کمک می‌کند لذا دام‌ها برای کاهش دمای بدن خود مقدار زیادی از انرژی تولیدی را صرف خنک نمودن بدن نمایند. برای اولین بار پشم چینی بره‌های پرواری در سن حدود ۸-۶ ماه مناسب است. اگر بره‌های نر به عنوان جایگزین و یا به صورت داشتنی نگهداری شوند در این سن پشم‌چینی نمی‌شوند. چون بره‌ها در شروع پروار به طور نسبی لاغر هستند، پشم‌چینی آن‌ها مشکل است، زیرا به علت لاغری نسبی، دسته‌های تارپشم به خوبی از هم باز نشده و به پوست دام می‌چسبند و دوکارد پشم‌چینی به آسانی وارد سفره پشم نمی‌شود و بریدگی در پوست ایجاد می‌شود.

این عارضه سبب تنش شدید در دام‌ها و همچنین هجوم پشه‌ها، مگس‌ها و سایر حشرات بر روی زخم می‌شود. که در نتیجه سبب عفونت زخم و گاهی ایجاد بیماری میز می‌شود. لذا بره‌ها را باید حدود ۴۵ - ۳۰ روز پس از شروع تغذیه پشم‌چینی نمود، زیرا به علت رشد و چاق شدن نسبی، تارهای پشم به خوبی از هم باز شده و پشم‌چینی به راحتی انجام می‌شود. اگر ماشین پشم‌چین موجود نباشد، این عمل را می‌توان با استفاده از قیچی رود کرد و با استفاده از کارگران ماهر انجام داد.

به هر حال در پشم‌چینی بره‌های پرواری علاوه بر نکات لازم در مورد پشم‌چینی دام‌های داشتنی باید به نکات زیر توجه شود:

چون بره‌ها به یکباره پوشش بدن خود را از دست می‌دهند و به شرایط بدون پشم عادت ندارند، سبب ایجاد سرما خوردگی در بره‌ها می‌شود. این گونه تنش‌ها و همچنین بیماری‌ها سبب کاهش وزن و افزایش هزینه‌ها می‌شود. توصیه جدی در این مورد آن است که دمای سالن پرورش را افزایش داد، چون استفاده از وسایل گرم‌کننده در جایگاه‌های پرواربندی کمتر مرسوم است، راه عملی در این زمینه آن است که تعدادی از پنجره‌های سالن باز شود. همچنین میزان غذای بیشتری در اختیار دام‌ها قرار داده شود. زیرا به علت احساس سرما مصرف غذای دام‌ها افزایش یافته و سبب تولید انرژی در دام‌ها می‌شود.

۳- عارضه لنگشی در دام‌های پرواری

این عارضه بیشتر در مناطق سردسیر و در جایگاه‌های بسته شایع است چون در این مناطق به دلیل سرما، برف و باران از بهار بند کمتر استفاده شده و دام‌ها بیشتر اوقات در داخل جایگاه هستند. همچنین چون امکان جمع‌آوری روزانه بستر وجود ندارد، سبب می‌شود دست و پای دام‌ها همیشه در یک بسیار نرم قرار گیرد.

این عمل سبب نفوذ آب به درون پوست و اطراف سم‌ها می‌شود. بررسی‌ها نشان می‌دهد در محیط‌های با رطوبت زیاد میزان آب سم‌ها ۳ - ۲ برابر میزان معمول افزایش می‌یابد. این عارضه اغلب ماه آخر پروراز بروز می‌کند و سبب زخم شدن پوست داخل سم می‌شود که در اصطلاح محلی به آن سوختگی سم می‌گویند و متفاوت از بیماری لنگش است. زیرا بیماری لنگش یک بیماری عفونی است که در اثر وجود میکروب‌های بیماری‌زا در مناطق آلوده بروز می‌کند ولی این عارضه در اثر عواملی ایجاد می‌شود که ناشی از ضعف مدیریت در پروراندی است. رطوبت بیش از حد بستر به دلایل زیر می‌باشد:

- ۱) تراکم بیش از حد دام‌ها در واحد سطح
- ۲) عدم تهویه مناسب
- ۳) رطوبت زیاد مدفوع به علت مصرف زیاد آب در اثر تغذیه با کنسانتره
- ۴) ادرار دام‌ها و عدم جذب آن در جایگاه‌هایی که از کف‌های بتونی استفاده می‌شود.

خسارات اقتصادی حاصل از عارضه لنگش

- حذف دام پیش از موعد مقرر: در اثر این عارضه سلامت حیوان به خطر افتاده و دام‌ها به علت احساس درد در بین سم‌ها به سختی راه می‌روند.
- کاهش وزن: به علت احساس درد، رشد و افزایش وزن بره‌ها کاهش می‌یابد که به علت عدم توانایی دام در راه رفتن و تغذیه است.

درمان عارضه لنگش

پیشگیری از به وجود آمدن این عارضه بهترین و ساده‌ترین روش می‌باشد. در صورت بروز آن ابتدا باید دام‌های بیمار را جدا نموده و فضولات موجود در بین سم‌ها را خارج نمود. سپس مقداری کارت کبود رد آب ولرم حل کرده و توسط آن زخم‌ها را شستشو داد. سپس از آنتی بیوتیک کلرا مفنیکل برای بهبود زخم‌ها استفاده نمود. پس از آن لازم است دام‌های درمان شده به مدت یک هفته در محیط خشک و فاقد بستر نگاه‌داری شوند. زیرا تماس مجدد زخم‌ها با مدفوع و رطوبت سبب تشدید آن‌ها می‌شود.

راه‌های پیشگیری از عارضه لنگش

در پیشگیری از این عارضه یکی از اقدامات زیر کافی است:

- (۱) کاهش تراکم دام‌ها در واحد سطح (۵/۱ متر مربع برای هر راس دام)
- (۲) ریختن آهک خشک در کف جایگاه با آهک به علت خاصیت جذب رطوبت و میکروبی کشی سبب خشک شدن بستر دام‌ها می‌شود.
- (۳) جمع‌آوری فضولات هر سه روز یکبار؛ برخلاف جایگاه‌های باز که در هر دوره ممکن است بستر دوبار جمع‌آوری و تخلیه شود، در جایگاه‌های بسته، حداکثر این مدت ۲۰ روز می‌باشد و دلیل اصلی عارضه لنگش در جایگاه‌های بسته، بی‌توجهی به تخلیه بستر می‌باشد.

روش‌های پرواربندی گاو و گوساله

در پرواربندی به منظور تولید گوشت گاو عوامل مختلفی موثرند که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از

- ۱) نوع گاو — گاوهای گوشتی، گاوهای شیری حذفی و گاوهای دوکاره.
- ۲) سن کشتار — رشد و نمو گاو و گوساله به مقدار زیادی بستگی به کیفیت و میزان تغذیه دارد. دام‌ها برحسب نژاد، نحوه پرورش و مرحله تولید در سنین مختلفی بشرح زیر پروار شده و به بازار فرستاده می‌شوند.
 - الف — سن ۳ تا ۵ ماهگی برای گوساله‌های شیری (شیر خوار)
 - ب — سن ۸ تا ۱۲ ماهگی برای گوساله‌های نر جوانی که بلافاصله بعد از شیر گرفتن پروار می‌شوند.
 - ج — سن ۲۴ تا ۳۰ ماهگی برای گوساله‌هایی که ابتدا خوب تغذیه شده‌اند و در زمستان از کیفیت تغذیه آن‌ها کاسته شده‌است.
 - د — سن ۳ تا ۴ سالگی برای گاوهایی که در مراتع تغذیه می‌شود.
 - ه — دام‌های حذفی که به وسیله ماده گاوهای جوان‌تر جانشین می‌شوند.
- ۳) نقش دامپرور — با توجه به مسائل فنی در امر پرواربندی و برای گرفتن نتیجه بهتر باید افرادی که به این کار اشتغال دارند دارای تخصص یا اطلاعات و تجربه کافی باشند.

انواع گوساله‌های پرواربندی شده در ایران

- ۱- گوساله‌های بومی
 - ۲- گوساله‌های دورگ
 - ۳- گوساله‌های اصیل شیری
- برای نحوه برآورد احتیاجات از جداول به صورت زیر عمل می‌کنیم:

نژادهای کوچک جثه شیری	گوساله‌های بومی
نژادهای متوسط جثه شیری	گوساله‌های دورگ
نژادهای بزرگ جثه	گوساله‌های اصیل

روش دیگر به صورت زیر می‌باشد:

	افزایش وزن	وزن دام
بومی	۶۰۰ GR	۴۰۰ KG
دورگ	۷۰۰ GR	۴۰۰ KG
اصیل	۸۰۰ GR	۴۰۰ KG

۱- پرواربندی گوساله‌های شیرخوار

گوساله‌های جوانی هستند که در سنین ۳ تا ۵ ماهگی به وزن ۲۵۰ - ۱۲۰ کیلوگرمی می‌رسند و لاشه‌ای به وزن ۷۵ تا ۱۵۰ کیلوگرم تولید می‌کنند. این گوساله‌ها فقط با شیر طبیعی یا شیر جانشین شونده تغذیه شده و هدف از این روش عبارت است از:

الف - از تغییر شکل و تغییر فعالیت دستگاه گوارش دام شیرخوار و تبدیل آن به دستگاه گوارش دام بالغ جلوگیری شود. در نتیجه این امر از افزایش وزن دستگاه گوارش جلوگیری شده و لاشه‌ای با راندمان وزن بیشتر (۶۵ - ۶۰ درصد بازدهی گوشت) به دست می‌آید.

ب - کم‌بودن آهن شیر باعث تولید گوشت سفید و نیز چربی زیاد آن (شیر) باعث افزایش چربی بین عضلانی می‌شود که گوشت را لذیذ می‌کند.

پرواربندی این گوساله به دو روش صورت می‌گیرد. گروه گوساله‌های نوزاد را تا مدتی با شیر طبیعی تغذیه کرده و سپس شیر جانشین شونده را به تدریج جایگزین آن می‌کنند. گروهی دیگر از ابتدا گوساله‌ها با شیر جانشین شونده تغذیه می‌کنند. برای سهولت کار بهتر است از گوساله‌های هم سن در سالن‌های مخصوص پرورش استفاده کنند این گوساله‌ها ممکن است از نژادهای مختلف بوده ولی بیشتر آن‌ها را گوساله‌های نر نژاد شیری تشکیل می‌دهند. متأسفانه در بعضی از دامداری‌ها پرورش این قبیل گوساله در شرایط بهداشتی صورت نگرفته که در این حالت دامدار ناچار به استفاده غیراصولی از انتخاب آنتی بیوتیک‌ها بوده و همچنین در پاره‌ای از موارد در امر رشد از هورمون‌های رشد (آنابولیزان‌ها) استفاده می‌کنند که این امر سبب تجمع این مواد در گوشت حیوان شده که احتمالاً خطراتی برای مصرف کننده در برخواهد داشت.

۲- پرواربندی گوساله‌های نر جوان در جایگاه

این دسته شامل گوساله‌های نر جوان پیش‌رس بوده و مشخصات آن‌ها به این شرح خلاصه می‌شوند:

الف — بیشتر این دامها را گوساله‌های نر جوان تشکیل داده و بندرت در بین آن‌ها گوساله ماده دیده می‌شود.

ب — به علت تغذیه مواد متراکم از رشد بسیار سریع و فراوان برخوردار هستند.

ج — خیلی زود (حدوداً بین ۹ تا ۱۸ ماهگی به طور متوسط یک سالگی) آماده کشتار می‌شوند. در سن کشتار وزن گوساله ۳۰۰ الی ۴۵۰ کیلوگرم می‌باشند.

۳- پرواربندی گاو در مرتع و جایگاه

در این روش پرواربندی گوساله‌های جوان و تلیسه‌ها در سن ۲ تا ۳ سالگی روانه کشتارگاه می‌شوند. روش کار بدین صورت یوده است که گوساله‌ها از بدو تولد مستقیماً از پستان مادر شیر خورده و تمام شیر مادر صرف تغذیه نوزاد می‌گردد. در شروع فصل زمستان گوساله در جایگاه از تغذیه بهتری برخوردار شده و به اضافه وزنی حدود ۴۰۰ - ۶۰۰ گرم در روز می‌رسد. در بهار دوم با چرا در مراتع به اضافی وزنی حدود ۷۰۰ - ۶۰۰ گرم در روز می‌رسد. با شروع دومین پاییز در سن ۱۶ تا ۱۸ ماهگی روانه کشتارگاه می‌شود. ولی تعدادی از دامپروان با اجرای یک برنامه تغذیه فشرده در دومین زمستان دام‌های لاغر را پروار نموده و در سن ۳۰ - ۲۴ ماهگی به وزن زنده ۷۰۰ تا ۶۰۰ کیلوگرم روانه کشتارگاه می‌کنند.

پدیده رشد جبرانی

عبارت است از این که اگر دامی در مرحله‌ای از رشد دچار فقر غذایی شود از سرعت رشد آن کاسته می‌شود و چنانچه بعد از سپری شدن این مرحله مجدداً با جیره کافی تغذیه می‌گردد سرعت رشد آن بیش از دامی خواهد بود که به طور یکنواخت از جیره متعادلی برخوردار بوده‌است، این در صورتی است که کاهش سرعت رشد در دوران فقر غذایی خیلی جدی و سخت نباشد و به طور کلی دامی که دچار پدیده رشد جبران شونده است نمی‌تواند دوران عقب افتادگی را به طور کامل و همزمان با دام معمولی (دام با جیره یکنواخت) جبران کند. به طور کلی دامی که مدتی در فقر غذایی قرار گرفته باشد دارای اشتباهی بالایی می‌باشد و بعلاوه کاهش وزن در دوره فقر غذایی به جیره نگهداری کمتری نیاز دارد. به خصوص استفاده از این پدیده در فصل زمستان موجب کاهش هزینه تغذیه دام‌های پرواری سنگین وزن ۳ تا ۴ ساله خواهد شد. البته نوع دام، عامل زمان و محل نگهداری جزء عوامل محدود کننده کاربرد این پدیده می‌باشند.

حد کاهش وزن باید به ترتیبی باشد که دام از نظر سلامتی و از نظر اقتصادی قابل قبول باشد و باید نکات زیر رعایت گردد:

- (۱) تا شش ماهگی تغذیه دام باید فشرده باشد تا میزان افزایش وزن حداقل ۳۰۰ گرم در روز باشد.
- (۲) بین ۶ تا ۱۲ ماهگی (اولین زمستان) اضافه وزن را می‌توان کم کرد ولی کاهش وزن کمتر از ۳۰۰ گرم در روز ممکن است خطرناک باشد، چون در این سن استخوان‌بندی و عضلات در نهایت شکل گرفتن هستند.
- (۳) از ۱۲ ماهگی به بالا (دومین و سومین زمستان) کاهش وزن کمتر از ۳۰۰ گرم در روز بدون خطر است.
- (۴) محدودیت غذایی در پدیده رشد جبرانی فقط در مورد انرژی اعمال خواهد شد و نباید کمبودی از نظر پروتئین‌ها، مواد معدنی و ویتامین‌ها متوجه دام گردد. پس برای تامین احتیاجات باید به دام در طی فقر غذایی یونجه داد و مکمل معدنی ۵۰ تا ۱۰۰ گرم در روز در اختیار هر راس دام قرار داد.

